

بررسی سطح سرمی نیتريت، نیترات و مالون دی آلدئید در پره اکلامپسی

مراد رستمی^{۱*}، معصومه جرفی^۲

۱- گروه بیوشیمی بالینی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی جندی شاپور اهواز، اهواز، ایران
 ۲- گروه میکروبی شناسی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی جندی شاپور اهواز، اهواز، ایران

چکیده

زمینه و هدف: پره اکلامپسی، یک اختلال ویژه بارداری با اتیولوژی ناشناخته است. شواهد فراوانی مبنی بر نقش مهم تغییرات عملکردی سلول‌های اندوتلیال در پاتوژنز پره اکلامپسی وجود دارد. هدف از این مطالعه، تعیین سطح سرمی نیتريت، نیترات و مالون دی آلدئید (MDA) در پره اکلامپسی و استفاده از این پارامترها در تشخیص پره اکلامپسی و کنترل سطح آنها به منظور کاهش عوارض این اختلال بود.

روش بررسی: این مطالعه از نوع مشاهده‌ای- تحلیلی است و در دو گروه، شامل ۳۵ زن باردار با عارضه پره اکلامپسی و ۳۵ زن باردار دارای فشار خون طبیعی (گروه کنترل) از بین مراجعه کنندگان به مراکز بهداشتی- درمانی شهرستان اندیمشک به منظور دریافت مراقبت‌های دوران بارداری در سه ماهه سوم طی سال ۱۳۸۷ انجام شد و سطح سرمی نیتريت، نیترات و MDA، سن، فشار خون و سن بارداری آنها در زمان نمونه‌گیری، با یکدیگر مقایسه گردید. اندازه‌گیری نیتريت و نیترات با واکنش گریس و مالون دی آلدئید توسط روش تیوباربتوریک اسید انجام شد.

نتایج: سطح سرمی نیتريت، نیترات و MDA در گروه دارای پره اکلامپسی به ترتیب $۱۲/۶ \pm ۳/۸$ ، $۲۳/۸ \pm ۸/۶$ و $۹/۷ \pm ۲/۸$ میکرومول در لیتر و در گروه کنترل $۸/۷ \pm ۲/۵$ ($p < ۰/۰۰۱$)، $۱۶/۴ \pm ۵/۴$ و $۶/۳ \pm ۱/۶$ ($p < ۰/۰۰۱$) میکرومول در لیتر بود.

نتیجه‌گیری: با توجه به افزایش معنی‌دار سطح سرمی نیتريت، نیترات و MDA در پره اکلامپسی در مقایسه با گروه کنترل و نقش این ترکیبات در پاتوژنز پره اکلامپسی، به نظر می‌رسد که اندازه‌گیری این ترکیبات در تشخیص زودرس پره اکلامپسی و کنترل سطح آنها در کاهش عوارض پره اکلامپسی می‌تواند مفید باشد.

* مسئول مکاتبه: مراد رستمی، گروه بیوشیمی بالینی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی جندی شاپور اهواز، اهواز، ایران
 رایانامه: morad_r56@yahoo.com
 دریافت: ۱۳۸۸/۶/۱
 پذیرش: ۱۳۸۸/۹/۲۸

کلید واژگان: پره اکلامپسی، زنان باردار، سه ماهه سوم بارداری، فشار خون، مالون دی آلدئید (MDA)، مراقبت‌های دوران بارداری، نیترات، نیتريت.

نحوه استناد به این مقاله: رستمی مراد، جرفی معصومه. بررسی سطح سرمی نیتريت، نیترات و مالون دی آلدئید در پره اکلامپسی. فصلنامه باروری و ناباروری: سال ۱۱ (۱۳۸۹)، شماره ۲، صفحات: ۱۱۲-۱۰۵.

زمینه و هدف

اندوتلیال است و تقریباً با وقوع ۲۳/۶ مورد در هر ۱۰۰۰ زایمان در ایالات متحده در ۷-۵٪ بارداریها رخ می‌دهد (۱). پره اکلامپسی، به عنوان یکی از عوامل اصلی و مسئول تولد

پره اکلامپسی، اختلال ویژه بارداری با تظاهرات افزایش فشار خون، دفع ادراری پروتئین، ادم، اختلالات انعقادی و مشخصه‌های اسپاسم عروق خونی و عملکرد نامطلوب

پیش از موعد، تأخیر رشد داخل رحمی^۱ (IUGR) و مرگ و میر مادران در سراسر جهان است (۱،۲).

تظاهرات کلینیکی کلاسیک پره اکلامپسی شامل افزایش فشار خون ($>140/90 \text{ mmHg}$) در زنان باردار پس از هفته بیستم بارداری (بدون سابقه قبلی فشار خون شریانی) به همراه دفع ادراری پروتئین به مقدار بیش از 300 mg در ادرار ۲۴ ساعته است. اتیولوژی آن تاکنون ناشناخته باقی مانده است و به نظر می‌رسد که بیش از یک عامل پاتوفیزیولوژیک در افزایش فشار خون نقش داشته باشد (۱).

رادیکال‌های آزاد با پراکسیده کردن لیپیدها قادر به ایجاد آسیب در سلول‌های اندوتلیال هستند و افزایش فعالیت آنها ناشی از افزایش تولید رادیکال‌های آزاد و یا کاهش در سیستم‌های حفاظتی آنتی‌اکسیدانی است (۳). با توجه به استرس ناشی از بارداری و به‌ویژه پره اکلامپسی و افزایش محصولات ناشی از پراکسیده شدن در موارد پره اکلامپسی، به نظر می‌رسد که یک عدم تعادل میان سیستم آنتی‌اکسیدانی-پراکسیدانی در این اختلال رخ می‌دهد (۴).

یکی از پرطرفدارترین فرضیه‌ها در مورد اتیولوژی پره اکلامپسی، عملکرد نامطلوب اندوتلیال در نتیجه پراکسیده شدن لیپیدهای غشایی (۵) و اختلال ناشی از محصولات پراکسیده شدن لیپیدها در اندوتلیوم عروق مادر می‌باشد (۴). عوامل متعددی در مکانیسم‌های فیزیولوژیک آنژیوژنز جفت^۲ و تنظیم انقباضات جدار عروق^۳ دخیل هستند که ممکن است نقش مهمی در پاتوژنز عملکردهای غیرطبیعی جفت بازی نمایند. یکی از این عوامل نیتریک اکسید (NO) است که توسط نیتریک اکسید سنتتاز (NOS) از L-آرژینین و اکسیژن، ساخته می‌شود (۶).

NO، عملکردهای بیولوژیک متعددی به‌ویژه در پاتوفیزیولوژی عروق بازی می‌نماید (۷). تغییر در میزان تولید NO به وسیله اندوتلیوم عروق ممکن است در پاتوژنز پره اکلامپسی دخیل باشد (۸).

تاکنون گزارش‌های مختلفی مبنی بر افزایش محصولات پراکسیداسیون از جمله MDA در سرم/پلاسمای زنان

1- Intrauterine Growth Retardation
2- Placental angiogenesis
3- Vascular tone

پره اکلامپتیک داده شده است (۹-۱۱). مطالعات انجام شده در زمینه اندازه‌گیری NO و یا متابولیت‌های آن (نیتريت و نیترات) در سرم و ادرار زنان دچار پره اکلامپسی، بسیار متناقض بوده و بیانگر کاهش متابولیت‌های NO در سرم و ادرار (۱۲،۱۳)، افزایش (۱۴،۱۵) و یا عدم تغییر (۱۱) در میزان تولید NO و متابولیت‌های آن در بیماری پره اکلامپسی بوده است. با توجه به تناقض‌های موجود، انجام این مطالعه در جهت روشن شدن ابهام‌های موجود بوده است. از آنجا که نیمه عمر NO بسیار کوتاه است، امکان اندازه‌گیری آن با تجهیزات آزمایشگاهی معمول فراهم نمی‌باشد.

هدف از این مطالعه، تعیین سطح سرمی نیتريت، نیترات و مالون دی آلدئید به عنوان محصولات ناشی از تولید NO در موارد پره اکلامپسی در مقایسه با موارد بارداری طبیعی در سه ماهه سوم بارداری و مقایسه نتایج آنها به منظور استفاده از این پارامترها در تشخیص پره اکلامپسی و تنظیم سطح آنها در جهت کاهش عوارض این اختلال بود.

روش بررسی

این مطالعه مشاهده‌ای-تحلیلی روی زنان باردار نخست‌زای مراجعه‌کننده به مراکز بهداشتی-درمانی شهرستان اندیمشک طی سال ۱۳۸۷ انجام گردید. از بین زنان بارداری که برای دریافت مراقبت‌های زمان بارداری در سه ماهه سوم به مراکز بهداشتی-درمانی مراجعه می‌نمودند، زنان باردار دارای فشار خون طبیعی (گروه کنترل) و زنانی که دارای فشار خون بالا ($>140/90 \text{ mmHg}$) و دفع ادراری پروتئین به مقدار بیش از 300 mg در ادرار ۲۴ ساعته بودند انتخاب و سطح سرمی نیتريت، نیترات و MDA هر دو گروه مذکور بررسی شد. در این مطالعه تعداد ۷۰ زن باردار در دو گروه پره اکلامپسی ($n=35$) و دارای فشار خون طبیعی ($n=35$) به عنوان گروه کنترل مورد بررسی قرار گرفتند. بیماران گروه کنترل، از نظر سن با بیماران پره اکلامپسی، همسان‌سازی گردیدند. بیماران که دارای سابقه بیماری زمینه‌ای مانند افزایش فشار خون مزمن (CAH)^۴، بیماری قلبی عروقی، دیابت، اختلالات تیروئیدی و

4- Chronic Arterial Hypertension

در محلول فوق، غوطه‌ور شدند. سپس این گرانولها با استفاده از کاغذ رطوبت‌گیر، خشک شده و طی ۵ دقیقه مورد استفاده قرار گرفتند. به 0.5 ml از نمونه سرم فاقد پروتئین، 0.5 ml از بافر گلیسین (0.2 M ، $\text{pH}=9.7$) و ۲-۳ گرانول کادمیوم آغشته به مس، اضافه گردید. نمونه‌ها به مدت ۱۵ دقیقه با استفاده از ورتکس مخلوط شدند. پس از احیا نیترات به نیتريت، میزان 0.5 ml از نمونه احیا شده را به لوله دیگری منتقل نموده و میزان 0.5 ml معرف رنگزا به آن افزوده شد. بقیه مراحل، همانند مراحل طی شده برای اندازه‌گیری نیتريت، انجام شد (۱۷).

برای اندازه‌گیری MDA، از روش Rao و همکاران استفاده شد. در این روش، میزان MDA توسط روش تیوباربیتریک اسید (TBA) بررسی شد. برای انجام آزمایش، $100\ \mu\text{l}$ از نمونه سرم به $900\ \mu\text{l}$ آب مقطر اضافه گردید. سپس $500\ \mu\text{l}$ از معرف TBA (به $100\ \text{ml}$ آب مقطر محتوی 0.5 g NaOH، 0.7 g تیوباربیتریک اسید و $100\ \text{ml}$ اسید استیک گلاسیال اضافه شد) به نمونه رقیق شده، افزوده شد و به مدت ۱ ساعت در دمای $100\ ^\circ\text{C}$ قرار گرفتند. پس از سرد شدن نمونه‌ها، به مدت ۱۰ دقیقه در $4000\times\text{g}$ سانتریفوژ شدند. در نهایت مایع رویی جدا گردید و میزان جذب نوری نمونه‌ها، با استفاده از اسپکتروفتومتر در طول موج $534\ \text{nm}$ نانومتر، قرائت گردید (۱۹). با استفاده از ضریب خاموشی $1.0\ \text{cm}^{-1}\cdot\text{M}^{-1}$ $\times 1/56$ (۲۰)، غلظت MDA نمونه‌ها محاسبه شده و نتایج بر حسب میکرومول در لیتر گزارش گردید.

هر آزمایش روی هر نمونه، سه مرتبه تکرار شد و مقادیر آنها یادداشت گردید. سپس برای هر آزمایش، میانگین نتایج سه تکرار محاسبه و نتایج به صورت میانگین و انحراف معیار ($M\pm SD$) بیان شدند. نتایج حاصله با استفاده از نرم افزار SPSS و آزمون t بررسی شدند و سطح معنی‌داری 0.05 در نظر گرفته شد.

نتایج

متوسط سن بیماران در گروه کنترل 25.7 ± 5.2 و در گروه پره‌اکلامپسی، 26.4 ± 5.5 سال و سن بارداری در زمان

بیماری های کلیوی بودند از گروه مطالعه حذف گردیدند و تنها خانم‌های باردار دارای فشار خون بارداری به عنوان گروه مورد وارد مطالعه شدند.

نمونه‌ها به روش غیر احتمالی آسان از میان جامعه مورد نظر انتخاب شدند. از افراد مبتلا به پره‌اکلامپسی (دارای فشار خون $140/90\ \text{mmHg}$ و دفع ادراری پروتئین به مقدار بیش از 300 میلی گرم در ادرار ۲۴ ساعته) و افراد دارای فشار خون طبیعی در سه ماهه سوم بارداری، به میزان $4-0\ \text{ml}$ نمونه خون وریدی گرفته شد و در طی کمتر از دو ساعت، نمونه خون بیماران، سانتریفوژ و سرم آنها پس از جدا سازی، در فریزر در دمای $20\ ^\circ\text{C}$ - نگهداری شد. پس از جمع‌آوری نمونه‌ها، آزمایش‌های اندازه‌گیری نیتريت، نیترات و MDA روی نمونه‌ها انجام شد.

برای اندازه‌گیری نیتريت و نیترات، ابتدا با استفاده از غلظت‌های متفاوت نیتريت سدیم، منحنی استاندارد نیتريت سدیم رسم گردید. سپس پروتئین نمونه‌های سرم با استفاده از سولفات روی و هیدروکسید سدیم، رسوب داده شد (۱۶). برای اندازه‌گیری نیتريت، به $1\ \text{ml}$ از نمونه سرم فاقد پروتئین، $100\ \mu\text{l}$ معرف رنگزا (مخلوط سولفانیل آمید و نفتیل اتیلن دی آمین به نسبت ۱ به ۱) افزوده شد. نمونه‌ها به شدت مخلوط شدند و پس از ۱۵ دقیقه انکوبه شدن در دمای اتاق، میزان جذب نوری آنها در طول موج $543\ \text{nm}$ قرائت و با استفاده از منحنی استاندارد نیتريت، غلظت نیتريت نمونه‌ها محاسبه گردید (۱۷).

برای اندازه‌گیری نیترات، به $1\ \text{ml}$ از سرم، $1\ \text{ml}$ آب مقطر، $0.5\ \text{ml}$ سولفات روی 10% و $0.5\ \text{ml}$ هیدروکسید سدیم 0.5 نرمال، افزوده شد. نمونه‌ها به مدت ۵ دقیقه در دمای اتاق انکوبه و سپس به مدت ۱۰ دقیقه در $4000\times\text{g}$ سانتریفوژ شدند (۱۸). سپس از گرانول‌های کادمیوم پوشیده شده با مس، برای تبدیل نیترات به نیتريت استفاده شد. برای این منظور، گرانول‌های کادمیوم ذخیره شده در اسید سولفوریک 0.1 نرمال با استفاده از آب مقطر، شستشو داده و سپس از محلول سولفات مس 15 میلی مولار (در بافر گلیسین اسید 0.2 مولار، $\text{pH}=9.7$) برای پوشاندن این گرانولها با مس، استفاده شد؛ بدین صورت که این گرانولها به مدت ۲ دقیقه

1- Extinction coefficient

بحث

پره اکلامپسی، یک بیماری سیستمیک با مشخصه‌های عملکرد نامطلوب اندوتلیال، اسپاسم عروق خونی، افزایش استرس اکسیداتیو، کاهش آنتی‌اکسیدانها، هیپرلیپیدمی و فعال شدن سیستم انعقادی است (۱). در طی سالها، تئوری‌های مختلفی به منظور روشن شدن پاتوفیزیولوژی پره اکلامپسی شامل آسیب اندوتلیال عروقی، عدم هماهنگی و تطبیق عملکرد قلبی-عروقی^۱، پدیده ایمونولوژیک^۲، تهاجم تروفوبلاست غیرطبیعی^۳، التهاب، تولید سیتوکاين، دیس لیپیدمی، افزایش سطح هموسیستئين، کاهش دریافت و دفع کلسیم، عدم تعادل بين ترومبوکسان و پروستاگلندین و اختلال در سیستم انعقادی مطرح شده است. علیرغم مطالعات فراوان، اتیولوژی پره اکلامپسی تاکنون ناشناخته باقی مانده است (۲۱،۲۲).

در مطالعه حاضر، سطح سرمی MDA در گروه مبتلا به پره اکلامپسی $9/7 \pm 2/8 \mu\text{mol/l}$ و در گروه کنترل $6/2 \pm 1/6 \mu\text{mol/l}$ میکرومول در لیتر بود که به طور معنی داری در گروه دارای پره اکلامپسی بالاتر از گروه کنترل بود ($p < 0/001$). نتایج حاصل از این مطالعه با اغلب مطالعات صورت گرفته، هماهنگی داشته و تنها در برخی مطالعات معدود، تناقضاتی یافت شد که در زیر به بررسی آنها و دلایل احتمالی این تناقضات می‌پردازیم.

نتایج حاصل از مطالعه Adiga و همکاران، نشان دهنده افزایش سطح MDA و کلسترول و کاهش میزان HDL، فعالیت آنتی‌اکسیدانی و سطح آلبومین در زنان گروه پره اکلامپسی در مقایسه با گروه کنترل است (۹).

در مطالعه Tug و همکاران، غلظت پلاسمای MDA و هموسیستئين در بیماران پره اکلامپتیک در مقایسه با گروه کنترل، بالاتر بود و بين غلظت پلاسمای MDA و هموسیستئين در این بیماران، یک ارتباط مستقیم دیده شد؛ درحالیکه در گروه کنترل (سالم)، بين دو پارامتر مذکور ارتباطی مشاهده نشده است (۲۳). یافته‌های ناشی از مطالعه Takacs و همکاران، بیانگر افزایشی به میزان $4/5$ برابر در

نمونه‌گیری در گروه پره اکلامپسی 227 ± 11 روز و در گروه کنترل 221 ± 14 روز بود که با توجه به همسان سازی دو گروه از نظر سن و انتخاب نمونه‌ها از بين زنان باردار سه ماهه سوم، همانطور که انتظار می‌رفت اختلاف معنی داری بين دو گروه وجود نداشت. میزان فشار خون سیستولیک و دیاستولیک در گروه دارای پره اکلامپسی به ترتیب 160 ± 15 و 104 ± 11 و در گروه کنترل 109 ± 28 و 73 ± 21 میلی‌متر جیوه بود ($p < 0/01$). سطح سرمی نیتريت و نيترات در گروه پره اکلامپسی به ترتیب $12/6 \pm 2/8 \mu\text{mol/l}$ و $8/7 \pm 2/5 \mu\text{mol/l}$ و در گروه کنترل $16/8 \pm 8/6 \mu\text{mol/l}$ و $11/6 \pm 5/4 \mu\text{mol/l}$ بود ($p < 0/001$).

سطح سرمی نیتريت و نيترات در گروه پره اکلامپسی، بالاتر از زنان باردار طبیعی در سه ماهه سوم بارداری بود که این اختلاف از نظر آماری معنی دار می‌باشد. همچنین سطح سرمی MDA در گروه پره اکلامپسی $9/7 \pm 2/8$ و در گروه کنترل $6/2 \pm 1/6$ میکرومول در لیتر می‌باشد. سطح سرمی MDA در گروه پره اکلامپسی، بالاتر از زنان باردار طبیعی در سه ماهه سوم بارداری بود که این اختلاف نیز از نظر آماری معنی دار محاسبه شده است ($p < 0/001$) (جدول ۱).

جدول ۱. مقایسه پارامترهای مختلف در گروه زنان باردار با فشار خون طبیعی و زنان باردار مبتلا به پره اکلامپسی مراجعه کننده به مراکز بهداشتی-درمانی شهرستان اندیمشک، ۱۳۸۷

پارامترها	گروه پره اکلامپسی	گروه کنترل	p-value
سن (سال)	$26/4 \pm 5/5$	$25/7 \pm 5/2$	$p > 0/05$
سن بارداری (روز)	227 ± 11	221 ± 14	$p > 0/05$
فشار خون سیستولیک (mmHg)	160 ± 15	109 ± 28	$p < 0/01$
فشار خون دیاستولیک (mmHg)	104 ± 11	73 ± 21	$p < 0/01$
نیتريت ($\mu\text{mol/l}$)	$12/6 \pm 2/8$	$16/8 \pm 8/6$	$p < 0/001$
نيترات ($\mu\text{mol/l}$)	$8/7 \pm 2/5$	$11/6 \pm 5/4$	$p < 0/01$
مالون دی آلدئید ($\mu\text{mol/l}$)	$9/7 \pm 2/8$	$6/2 \pm 1/6$	$p < 0/001$

1- Cardiovascular maladaptation
2- Immunologic phenomena
3- Abnormal trophoblast invasion

اختلاف در نوع نمونه مورد اندازه‌گیری (مثلاً در پلاسما و یا گلبول‌های قرمز)، تغییر در میزان حساسیت دستگاهها و وسایل، مطالعه در تعداد ناکافی افراد از نظر آماری و یا در برخی موارد ناشی از عدم یکسان بودن متابولیت مورد بررسی (مثلاً MDA و 8-iso-prostaglandin که هر دو از مارکرهای پراکسیداسیون لیپیدها به شمار می‌روند) باشد.

با توجه به استرس ناشی از بارداری و به‌ویژه پره‌اکلامپسی و افزایش محصولات ناشی از پراکسید شدن در موارد پره‌اکلامپسی، به نظر می‌رسد که یک عدم تعادل میان سیستم آنتی‌اکسیدانی-پراکسیدانی در این اختلال روی می‌دهد و نقش احتمالی تغییرات غلظت MDA را در پاتوفیزیولوژی پره‌اکلامپسی، نشان می‌دهد (۴).

NO، بسته به شرایط، دارای هر دو ویژگی پراکسیدانی و آنتی‌اکسیدانی بر روی پراکسید شدن لیپیدها است (۲۹). از طرفی، استرس اکسیداتیو موجب عملکرد نامطلوب اندوتلیال شده که آن هم به نوبه خود با کاهش آزاد سازی عوامل گشادکننده عروقی از قبیل NO، موجب افزایش فشار خون می‌گردد (۳۰). تغییر در میزان تولید NO به وسیله اندوتلیوم عروق ممکن است در پاتوژنز پره‌اکلامپسی نقش داشته باشد (۳۱). اهمیت بیولوژیک افزایش تولید NO در پره‌اکلامپسی کاملاً شناخته نشده است؛ اما ممکن است یک پاسخ جبرانی برای انقباض عروق خونی در این بیماری باشد (۱۱). Nishikawa و همکاران، وجود ارتباط معنی‌دار بین سطح نیتريت و نیترات با سطح Endothelin-1 در زنان پره‌اکلامپتیک را گزارش و این افزایش در سطح نیتريت و نیترات را مقابله با اثر انقباضی Endothelin-1 عنوان نمودند (۳۲). همچنین در یک بررسی دیگر، دلیل افزایش سطح نیتريت و نیترات، غلبه بر مقاومت عروقی جفت و کاهش اتصال پلاکتها و لکوسیتها به سطح و یا فواصل بین پرزهای جفت عنوان شده است (۳۳).

مقادیر گزارش شده از NO در ارتباط با پره‌اکلامپسی، در مقایسه با میزان کمتر تناقضات گزارش شده در مورد MDA، با یکدیگر بسیار متناقض است که احتمالاً ناشی از تفاوت در روش‌های اندازه‌گیری و (یا) متابولیت‌های مورد بررسی است (۶،۳۴).

سطح پراکسیدهای لیپیدی در زنان پره‌اکلامپتیک در مقایسه با زنان باردار طبیعی است (۲۴).

یافته‌های حاصل از مطالعه Krishna Mohan و همکاران، بر افزایش معنی‌دار سطح MDA در گلبول‌های قرمز زنان باردار دارای فشار خون القا شده (PIH)^۱ در مقایسه با گروه کنترل، دلالت دارد. همچنین در مطالعه آنها، فعالیت آنزیم‌های آنتی‌اکسیدان گلبول‌های قرمز مانند سوپراکسید دیسموتاز و گلوکاتیون پراکسیداز، در بیماران PIH، در مقایسه با گروه کنترل، به طور معنی‌داری بالاتر بوده است (۱۰). نتایج این مطالعات با نتایج حاصل از مطالعه ما در مورد افزایش محصولات ناشی از پراکسیداسیون لیپیدها کاملاً همخوانی داشته و همگی بر افزایش این محصولات در طی پره‌اکلامپسی تاکید دارند.

یکی از عوامل مهم دخیل در عملکرد نامطلوب سلول‌های اندوتلیال، افزایش سطح لیپید پراکسیدازها است (۲۱،۲۵). شواهدی در دست است که نشان دهنده افزایش سطح رادیکال‌های آزاد اکسیژن و لیپید پراکسیدازها و از طرفی کاهش سطح آنتی‌اکسیدانها در زنان دارای پره‌اکلامپسی می‌باشد (۲۶). افزایش غلظت MDA می‌تواند در نتیجه افزایش تولید رادیکال‌های آزاد اکسیژن، ناشی از افزایش آسیب اکسیداتیو ایجاد شده در این بیماران باشد. این گونه‌های فعال اکسیژن (ROS)^۲، قادر به اکسید نمودن بیوملکول‌های مهمی از جمله، لیپیدهای غشا می‌باشند. پراکسیدهای لیپیدی و رادیکال‌های آزاد، ممکن است که در پاتوژنز پره‌اکلامپسی، نقش داشته باشند. بررسی‌های Sharma و همکاران، بیانگر افزایش استرس اکسیداتیو و کاهش آنتی‌اکسیدانها در گروه PIH می‌باشد (۲۷). در حالیکه در بررسی‌های Regan و همکاران، شواهدی از پراکسیداسیون لیپیدها در گروه PIH مشاهده نشده است (۲۸). این مورد از جمله موارد معدودی می‌باشد که بر عدم بالاتر بودن پراکسیداسیون لیپیدها در گروه PIH تاکید دارد و با نتایج حاصل از مطالعه ما در تناقض می‌باشد. به نظر می‌رسد که این تناقض ناشی از تفاوت در روش اندازه‌گیری،

1- Pregnancy-Induced Hypertension
2- Reactive Oxygen Species (ROS)

نتیجه‌گیری

افزایش سطح سرمی نیتريت، نیترات و MDA در پره‌اکلامپسی در مقایسه با موارد بارداری طبیعی در سه ماهه سوم بارداری، بیانگر ارتباط نقش این عوامل در پاتوژنز پره‌اکلامپسی و عوارض حاصل از آن می‌باشد. اندازه‌گیری این ترکیبات ممکن است به عنوان تست‌های کمکی در تشخیص پره‌اکلامپسی و یا حتی در ارزیابی و تعیین شدت آن مفید باشند. از طرفی با اندازه‌گیری این ترکیبات در زمان‌های زودتر از سه ماهه سوم بارداری نیز ممکن است بتوان به تشخیص و یا افزایش احتمال ابتلا به پره‌اکلامپسی جهت عملکردهای پیشگیرانه و درمان اقدام نمود. همچنین ممکن است بتوان با کنترل سطح پارامترهای NO و MDA در بدن، به کمک رژیم‌های غذایی و یا با مصرف داروهای موثر در کاهش تولید این ترکیبات، به کاهش خطر ناشی از پره‌اکلامپسی کمک نمود. رژیم‌های غذایی و داروهای با خاصیت آنتی‌اکسیدانی و دوری و یا کاستن از عوامل اکسیدان و همچنین مصرف مواد غذایی و یا داروهای جهت مهار و یا کاهش تولید NO از جمله راهکارهای مفید به شمار می‌روند.

تشکر و قدردانی

از کلیه پرسنل و به‌ویژه ماما‌های مراکز بهداشتی-درمانی و همکاران آزمایشگاه بیمارستان امام علی (ع) شهرستان اندیمشک و تمامی کسانی که صمیمانه ما را در انجام این پژوهش یاری نمودند، تشکر و قدردانی می‌شود. تعارض منافع در این مقاله وجود ندارد. منابع مالی این طرح از بودجه شخصی نویسندگان تامین شده است.

References

1. Lana K, Wagner MD. Diagnosis and Management of Preeclampsia. Am Fam Physician. 2004;70(12): 2317-24.
2. Rukmini MS, Kowsalya R, Pai B, Das P, Perriera J, Nandini M, et al. Plasma adenosine deaminase activity and antioxidant status in preeclampsia compared to healthy pregnant and nonpregnant women. Biomed Res. 2009;20(1):15-20.

در این مطالعه، سطح سرمی نیتريت و نیترات در گروه پره‌اکلامپسی به ترتیب $12/6 \pm 3/8 \mu\text{mol/l}$ و $22/8 \pm 8/6 \mu\text{mol/l}$ و در گروه کنترل $8/7 \pm 2/5$ ($p < 0/001$) و $16/4 \pm 5/4$ میکرومول در لیتر بود که به‌طور معنی‌داری در گروه پره‌اکلامپسی بالاتر از گروه کنترل می‌باشد.

در مطالعه Pasaoglu و همکاران، میزان نیتريت و نیترات پلاسما در بیماران اکلامپتیک، در مقایسه با گروه کنترل، بالاتر بوده است. همچنین در مطالعه آنها، بیماران اکلامپتیک دارای سطح پلاسمایی بالاتری از MDA بوده‌اند (۱۵).

در مطالعه Teran و همکاران، سطح پلاسمایی NO در زنان گروه پره‌اکلامپسی در مقایسه با زنان گروه کنترل، به‌طور معنی‌داری، بالاتر بوده است (۶) که با یافته‌های آنها در مطالعات قبلی نیز مطابقت دارد (۳۵،۳۶). Shaamash و همکاران نیز غلظت سرمی نیتريت و نیترات را در موارد اکلامپسی و پره‌اکلامپسی بالاتر از گروه کنترل سالم گزارش نمودند. آنها همچنین میزان فعالیت آنزیم نیتريك اکسید سنتتاز و تولید NO را در جفت، در زنان گروه پره‌اکلامپسی، بالاتر از گروه کنترل گزارش نمودند و این تغییرات با شدت بیماری ارتباط مستقیمی داشته است (۳۳). یافته‌های حاصل از بررسی ما نیز بر افزایش سطح سرمی نیتريت و نیترات در زنان گروه پره‌اکلامپسی تاکید دارند که با مطالعات ذکر شده در این زمینه کاملاً هماهنگی دارد. در برخی موارد از جمله مطالعه Ranta و همکاران بر عدم اختلاف غلظت NO در زنان گروه پره‌اکلامپسی در مقایسه با گروه کنترل سالم تاکید شده است (۱۴). به نظر می‌رسد که تفاوت در روش‌های اندازه‌گیری و یا متابولیت‌های مورد بررسی، از جمله علل اختلاف در این نتایج باشد (۶،۳۴).

3. Rao GM, Sumita P, Roshni M, Ashtagimatt MN. Plasma antioxidant vitamins and lipid peroxidation products in pregnancy induced hypertension. Indian J Clin Biochem. 2005;20(1):198-200.
4. Chang YJ, Lee WK, Kim HG. Oxidative stress in rat model of preeclampsia and clinical correlates. Korean J Physiol Pharmacol. 2007;11(3):129-133.
5. Ozan H, Ilcol Y, Kimya Y, Cengiz C, Ediz B.

- Plasma anti-oxidant status and lipid profile in non-gravida women with a history of pre-eclampsia. *J Obstet Gynaecol Res.* 2002;28(5):274-9.
6. Teran E, Chedraui P, Vivero S, Villena F, Duchicela F, Nacevilla L. Plasma and placental nitric oxide levels in women with and without pre-eclampsia living at different altitudes. *Int J Gynaecol Obstet.* 2009;104(2):140-2.
  7. Vatish M, Randeve HS, Grammatopoulos DK. Hormonal regulation of placental nitric oxide and pathogenesis of pre-eclampsia. *Trends Mol Med.* 2006;12(5):223-33.
  8. Sladek SM, Magness RR, Conrad KP. Nitric oxide and pregnancy. *Am J Physiol.* 1997;272(2 Pt 2):R441-63.
  9. Adiga U, D'souza V, Kamath A, Mangalore N. Anti-oxidant activity and lipid peroxidation in pre-eclampsia. *J Chin Med Assoc.* 2007;70(10):435-8.
  10. Krishna Mohan S, Venkataramana G. Status of lipid peroxidation, glutathione, ascorbic acid, vitamin E and antioxidant enzymes in patients with pregnancy--induced hypertension. *Indian J Physiol Pharmacol.* 2007;51(3):284-8.
  11. Paşaoğlu H, Bulduk G, Oğuş E, Paşaoğlu A, Onalan G. Nitric oxide, lipid peroxides, and uric acid levels in pre-eclampsia and eclampsia. *Tohoku J Exp Med.* 2004;202(2):87-92.
  12. Seligman SP, Buyon JP, Clancy RM, Young BK, Abramson SB. The role of nitric oxide in the pathogenesis of preeclampsia. *Am J Obstet Gynecol.* 1994;171(4):944-8.
  13. Begum S, Yamasaki M, Mochizuki M. The role of nitric oxide metabolites during pregnancy. *Kobe J Med Sci.* 1996;42(2):131-41.
  14. Ranta V, Viinikka L, Halmesmäki E, Ylikorkala O. Nitric oxide production with preeclampsia. *Obstet Gynecol.* 1999;93(3):442-5.
  15. Pasaoglu H, Bukan N, Bulduk G, Celen S. Lipid peroxidation, nitrate and nitrite levels in eclamptic and intrauterine growth retarded pregnancies. *Turk J Med Sci.* 2003;33(2):89-93.
  16. Aksoy H, Aksoy Y, Ozbey I, Altuntas I, Akçay F. The relationship between varicocele and semen nitric oxide concentrations. *Urol Res.* 2000;28(6):357-9.
  17. Guevara I, Iwanejko J, Dembinska-Kiec A, Panikiewicz J, Wanat A, Anna P, et al. Determination of nitrite/nitrate in human biological material by the simple Griess reaction. *Clin Chim Acta.* 1998;274(2):177-88.
  18. Somogyi M. A method for the preparation of blood filtrates for the determination of sugar. *J Biol Chem.* 1930;86(2):643-53.
  19. Rao B, Soufir JC, Martin M, David G. Lipid peroxidation in human spermatozoa as related to midpiece abnormalities and motility. *Gamete Res.* 1989;24(2):127-34.
  20. Nourooz-Zadeh J, Tajaddini-Sarmadi J, McCarthy S, Betteridge DJ, Wolff SP. Elevated levels of authentic plasma hydroperoxides in NIDDM. *Diabetes.* 1995;44(9):1054-8.
  21. Lorentzen B, Henriksen T. Plasma lipids and vascular dysfunction in preeclampsia. *Semin Reprod Endocrinol.* 1998;16(1):33-9.
  22. Scholl TO, Leskiw M, Chen X, Sims M, Stein TP. Oxidative stress, diet, and the etiology of pre-eclampsia. *Am J Clin Nutr.* 2005;81(6):1390-6.
  23. Tug N, Celik H, Cikim G, Ozcelik O, Ayar A. The correlation between plasma homocysteine and malondialdehyde levels in preeclampsia. *Neuro Endocrinol Lett.* 2003;24(6):445-8.
  24. Takacs P, Kauma SW, Sholley MM, Walsh SW, Dinsmoor MJ, Green K. Increased circulating lipid peroxides in severe preeclampsia activate NF-kappaB and upregulate ICAM-1 in vascular endothelial cells. *FASEB J.* 2001;15(2):279-81.
  25. Maseki M, Nishigaki I, Hagihara M, Tomoda Y, Yagi K. Lipid peroxide levels and lipids content of serum lipoprotein fractions of pregnant subjects with or without pre-eclampsia. *Clin Chim Acta.* 1981;115(2):155-61.
  26. Walsh SW. Maternal-placental interactions of oxidative stress and antioxidants in preeclampsia. *Semin Reprod Endocrinol.* 1998;16(1):93-104.
  27. Sharma JB, Sharma A, Bahadur A, Vimala N, Satyam A, Mittal S. Oxidative stress markers and antioxidant levels in normal pregnancy and pre-eclampsia. *Int J Gynaecol Obstet.* 2006;94(1):23-7.
  28. Regan CL, Levine RJ, Baird DD, Ewell MG, Martz KL, Sibai BM, et al. No evidence for lipid peroxidation in severe preeclampsia. *Am J Obstet Gynecol.* 2001;185(3):572-8.
  29. Paternoster DM, Stella A, Mussap M, Plebani M, Gambaro G, Grella PV. Predictive markers of pre-eclampsia in hypertensive disorders of pregnancy. *Int J Gynaecol Obstet.* 1999;66(3):237-43.
  30. Mutlu-Turkoglu U, Aykac-Toker G, Ibrahimoglu L, Ademoglu E, Uysal M. Plasma nitric oxide metabolites and lipid peroxide levels in pre-eclamptic pregnant women before and after

- delivery. Gynecol Obstet Invest. 1999;48(4):247-50.
31. Norris LA, Higgins JR, Darling MR, Walshe JJ, Bonnar J. Nitric oxide in the uteroplacental, fetoplacental, and peripheral circulations in pre-eclampsia. Obstet Gynecol. 1999;93(6):958-63.
32. Nishikawa S, Miyamoto A, Yamamoto H, Ohshika H, Kudo R. The relationship between serum nitrate and endothelin-1 concentrations in preeclampsia. Life Sci. 2000;67(12):1447-54.
33. Shaamash AH, Elsonosy ED, Zakhari MM, Radwan SH, El-Dien HM. Placental nitric oxide synthase (NOS) activity and nitric oxide (NO) production in normal pregnancy, pre-eclampsia and eclampsia. Int J Gynaecol Obstet. 2001;72(2):127-33.
34. Gilbert JS, Ryan MJ, LaMarca BB, Sedeek M, Murphy SR, Granger JP. Pathophysiology of hypertension during preeclampsia: linking placental ischemia with endothelial dysfunction. Am J Physiol Heart Circ Physiol. 2008;294(2):H541-50.
35. Teran E, Escudero C, Moya W. Abnormal release of nitric oxide from nitrosoprotein in preeclampsia. Int J Gynaecol Obstet. 2006;92(3):260-1.
36. Teran E, Escudero C, Vivero S, Enriquez A, Calle A. Intraplatelet cyclic guanosine-3',5'-monophosphate levels during pregnancy and preeclampsia. Hypertens Pregnancy. 2004;23(3):303-8.